

נקמה, רק עשו באשר צוה י"י לעשות רצונו להיות נחת רוח לפניו ית"ש שאמר ונעשה רצונו, וזה שכחן ותפארתן של ישראל והוא כפרוש השני (סימן ה), והבן.

וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכוּ', לכאורה תבת וילכו הוא מותר והיה ליה למימר ויעשו בני ישראל, ויש לפרש וילכו היינו הליכות עולם, שמסרו ההלכות של המצוה הזאת וכל הדינים שבעל פה אשר למדו חז"ל מן הדקדוקים של פרשת הפסח, וילכו הוא לשון הלכה, עין בתקוני זהר (יד): מאן דשונה הלכה אחת ירית עלמא חר, ומאן דמתני שתי הלכות ירית תרין עלמין, על פן נקרא הליכות עולם שהולך מעולם לעולם, והו' וילכו שלמדו ההלכות והלכו ומילו מעולם לעולם*.

אין זה שבח גדול כל כך, ולמה לא יקבלו עליהם לעשות דבר קל כזה, וגם למה ישנו מכל הדברים אשר צוה י"י, ולפי מה שכתבתי לעיל שני הפרושים בפסוק ושמרתם וכו' הנה הנם מפרשים בפסוק הזה וילכו ויעשו בני ישראל וכו', מכיון שקבלו עליהם לעשות מעלה עליהם כאלו וכו', היינו משה אמר להם שעל ידי המצוה הזאת יהיו קנויים לשם עבדות לו ית"ש לשמר כל מצותיו ברודף הוא, וקבלו עליהם תכף להיות לו לעבדים לשמר מצותיו ברודף הוא, ותחשב להם לצדקה לפני י"י ביון שקבלו עליהם לשמר כל מצותיו כאלו כבר קימו בפעל והוא כפרוש הראשון (סימן ב), ואחר כך אמר באשר צוה י"י וכו' להגיד שכחן שלא שנו וכו', היינו שלא עשו המצוה להנאתן בכדי שהש"י ינקם את נקמותיהם וינגף את מצרים וגדולה

מאמר ח

מצות תאכל בתג הפסח

בו יבאר עניני מצות עשה דאורייתא מצות אכילת מצה כמה טעמים ביד י"י הטובה עלינו, ואנב יבאר פאן כמה ענינים ממצות לא תעשה אסור אכילת חמץ, ונקרא המאמר הזה מצות תאכל.

עצמה, היינו שמרתחת ומנבתה את עצמה לכל צד ונסדקת בכמה סדקים, וכיוצא כמה פעולות בעניני החמוץ אשר העסה עשתה בעצמה מבלי האמן, כי האמן כבר סלק ידיו וחלף והלך לו, מה שאין פן מצה אינו עושה שום פעלה מעצמה רק פעלת האמן, וזה שמרמות המצה לאמונה ובטחון שאין לנו שום תנועה בזולת השגחתו ית"ש, ולא יוסיף האדם ולא יגרע בעבודתו דבר (זולת הבחירה בתורה ובהפך ח"ו עברות אשר כל זה מסר הש"י לבחירתנו בנודע), הנה כאשר ידע האדם זה באמת, ידע אשר גם המזלות לא יוסיפו ולא יגרעו הגם שמתנהג הכל בטבע, ח"ו לומר אשר הטבע פועל מבלעדי השגחתו ית"ש, ובפרט ישראל עם

(א) בפסוק (שמות יב יז) ושמרתם את המצות פי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים, הנה הטעם המבאר בפסוק אינו מובן, (ונראה דצריך לכוון הטעם בשעת השמירה ביון שהטעם מבאר בתורה בידוע מהפוסקים), והנה כבר דברנו מזה בדרושים (דרוש ה ע"ד הרמז) וכאן נשנה דאין מדרש בלא חרוש, וגם בכדי לדרש הענין בזמן הספור, ונראה על פי מה שנתבאר בזהר (ח"ב קפג:) דמצה נקרא מיכלא דמהימנותא, ומהראוי להתבונן מהו האמונה שמרמות המצה, ונראה לומר, דהנה הלחם חמץ, האמן בשעושה אותה בפעלתו, אחר כך בשאמן נמרה במדתה הנה העסה בעצמה עושה פעלת

(* ועיין מגיד תעלומה ברכות ב: ד"ה גמרא מילתא אגב, וכדברים נחמדים דף ע"ב ד"ה סיום הש"ס.

תבנית

ואמר הטעם כי בעצם היום הזה, היינו יום ט"ו בניסן שהוא טלה בכור המזלות בתכלית הגדלות, בו ביום שדדתי את מערכתו והוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים, מזה נתודע שהמזלות אין להם שום כח ותנועה ופעלה מבלעדי האמן היוצר כל הוא אלקינו, להוראה זו תשמרו את המצות כנ"ל, בין והתבונן.

ויתפרש עוד ושמרתם את המצות כי בעצם היום הזה וכו', הוא גם כן לדרך הנ"ל, מצה אין בה רק פעלת האמן רמו לדבר הנעלם, על פי מה דידוע בכתבי מרן (פרע"ח שכ"א פ"א) דבכל המועדים הפעלות והזווגים הנעשים באורות העליונים הוא על ידי מעשינו ותפלתנו, מה שאין כן ביום הקדוש הזה נעשה הכל באתערותא דלעלא כל האורות ביחד שלא על ידי תפלתנו, כמו שעשה הש"י בימי צאתנו מארץ מצרים הפליא חסדיו ברב רחמיו שלא כמבע, כי כל הדבר אשר נעשה על ידי מעשה ההתעוררות הוא בסדר המדרגות, מה שאין כן בליל צאתנו מארץ מצרים לא היה באפשרי להעשות הדבר בסדר המדרגות מחמת הגדלות אחיזת החיצונים, והפליא הש"י לעשות הדבר כרגע ביום הקדוש הזה התעוררות מחין הגדלות שני ביחד כנודע למביני מדע, וגם בעת נעשה הדבר שלא על ידי מעשינו*.)

* הג"ה

על כן תמצא בתורה בפרשת פנחס (כמדבר כח כט) בכל מועדי י"י מקראי קדש נאמר מקרא קדש יהיה לכם, מה שאין כן ביום א' דחג המצות נאמר מקרא קדש ולא נאמר יהיה לכם, הבן הדבר, ובמקום אחר (ע"ז מאמר יב אות ג ובתנ"ה) יבאר יו"ת, (ע"י מ"ד די"ג בסוף).

של יום בלכר מבלי תפלה, הבן הדבר.

ובזה יש לפרש גם כן הטעם האחר המבאר במשנה תורה במצות אכילת מצה (דברים

קרובו הם למעלה מן המזל, והש"י מנהיג את המזלות בהשגחה ומשדרם כרצונו מבלי הסיר השגחתו מהם כרגע, וכל פעלתו היא הכל פעלת מעשה האמן הפועל על ידו מבלי הפסק והסרה, ואין להם תנועה מבלעדי כחו, והנה זה היה טעות מצרים, באמרם שהכל נעשה ונפעל בכח המזלות, הנה מצרים היה מזלם טלה ראש ובכור המזלות, והנה הש"י בהודיע את גבורתו ואיך הוא משדר את המזלות, הנה צוה לשחט טלה ראש המזלות קרבן ל"י כחדש ניסן בעת שליטתו, ולאכלו בליל ט"ו לחדש ניסן שאז המזל טלה בתכלית הגבהות והגדלות בזמן מלוי הלכנה, והוציא את בני ישראל מכור הברזל ממצרים דיקא בעת תכלית הגדלות של מזל מצרים, מזה נתהוה האמונה שהמזל לא יפעל שום דבר בזולת השגחתו וכחו, ולזה נצטוינו לאכל מצה בלילה הזה לאמונת אמן הלזה שהכל נעשה דמיון המצה שאין לה פעלה אחרת זולת פעלת האמן כנ"ל, ולזה נקרא מיכלא דמהימנותא, הבן הדבר.

ובזה יש לרמו גם כן בפסוק (תהלים ט יא) ויבטחו כד יודעי שמך כי לא עזבת דורשיך ה', מצה מרמזת גם כן להמחין הדעת, כי מצ"ה ג' פעמים מ"ה אשתני למעליותא מהלח"ם שבכל השנה, לח"ם ג' היו"ת פשוטים, מצ"ה ג' היו"ת מלאים באלפ"ן, זהו ויבטחו כד יודעי שמך, היינו התפשטות אותיות השמות כידוע הם במלוי, מה שאין כן בכתיבה אפשר לכתבם בלי מלוי, והנה יודעי שמך היינו מצ"ה ג' שמות במלוי מרמו לג' מחין חב"ד הנבללין בדע"ת, היינו יודעי שמך אותן היודעים כנ"ל בומחים כד, כי לא עזבת דורשיך י"י, כרמזות העסה שאסור לעזובה ולהניחה בלא עסק האמן, ובאם יעובה האמן תתבטל ממציותא שמה כי לא תקרא מצה אלא חמין, כן הוא כי לא עזבת דורשיך י"י, אפלו בהפסק רגע, הבן.

ובזה תבוא להתבונן הטעם הנאמר בתורה ושמרתם את המצות, בשמירה מעלה שלא תגיע לפעלה אחרת זולת פעלת האמן.

המצה שאין בה פעולה אחרת רק פעולת האמן, הכן והרחב הדברים, ועוד יתבאר אי"ה, (עין אנגרא דפרקא סימן רח).

ה) ויתפרש עוד ושמרתם את המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי וכו' ושמרתם את היום הזה לדורתיכם חקת עולם, להתבונן מהו הטעם, ועוד מהו הנרצה חקת עולם בין שכבר נאמר לדורתיכם, ונראה על פי האמור בספר בעשרה מאמרות (מאמר חקור דין חלק ג' פרק י"א), וזה לשונו, המצוה הראשונה (פריה ורבייה) אשר אמרנו (שכבר דבר בה הרב בפרק הקודם (פרק ט') אשר אדם הראשון חטא בזה שלא המתין בפעולת מצוה עד שבת) הוא בנין אב לכל המצות שהן צריכות שמור והודמנות רב, כמו שהיה מכריז שלמה המלך ע"ה (קהלת ה ה) שומר מצוה לא ידע דבר רע עיי"ש, לפי זה הפונה שומר מצוה, היינו שעושה המצוה במתינות (על דרך (בראשית לו יא) ואביו שמר את הדבר), לא ידע דבר רע, דאם עושה שלא במתינות יכול להתערב בתוכו רע ח"ו בענין שקרה לאדם הראשון ענין עץ הדעת טוב ורע, מה שאין כן בשעושה המצוה במתינות וישוב הדעת אזי לא יתערב בהדעת רע רק טוב, וזה שנצטוינו בתורה במצות לא תעשה אסור אכילת חמץ (הוא תקון לעץ הדעת שנתערב טוב ורע, חמץ שא"ר בגימטריא ע"ץ הדעת, והנה נצטוינו לבערו ותהיה אכילתנו אז רק מצה בלוי טוב), והנה נצטוינו ושמרתם את המצות (קרי ביה גם כן מצוות כמו שאמרו רז"ל (מכילתא) היינו שתעשו המצוות במתינות ושמירה וישוב הדעת בכדי שיהיה בלוי טוב, (על כן אמרו רז"ל (ירושלמי פסחים י א) כל האוכל מצה בערב פסח כאלו בועל ארוסתו בבית חמיו, שהוא דמיון אדם הראשון שלא המתין, הכן הדבר), ואמר הטעם כי בעצם היום הזה הוצאתי וכו', הנה הש"י שלח את משה להוציא את בני ישראל ממצרים זמן שנה בקרוב קדם היציאה, ואמר למשה (שמות ג ח) וארד להצילי מיד מצרים, והנה היה אפשר להש"י להוציאם ברגע בין שכבר היה הרצון לגאלם ואף על פי כן

שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני כי בחפזון יצאת מארץ מצרים, והנה מהו הנרצה באכילת מצה לזכר החפזון, וגם כפי הנראה מדברי התורה הזאת הנה החפזון מעליותא הוא ושבה הוא, והנה לעתיד במהרה בימינו הכטיחנו ויצרנו (ישעי נב יב) כי לא בחפזון תצאו, אלמא דלאו מעליותא הוא החפזון, וכן אמרו רז"ל במדרש (שמו"ר יט ו) מי גרם לכם כל הצער הזה חפזון שיצאתם, אבל לעתיד לבא כי לא בחפזון תצאו וכו', אבל אם עיני שכל לך תבין הכל, דהנה החפזון הוא להיות שראה הש"י שכבר נשתקעו בממאת מצרים במ"ט שערי טמאה (משלי כה כז) צדיק מ"ט לפני וכו', ואלו היה מתין הש"י עוד ברגע כבר היו ח"ו משקעים בשער הגז"ן ולא היו יכולים לצאת לעולם ח"ו, על כן היה חפזון, היינו שלא היה בסדר שאר הגאלות, על ידי פעולת ישראל ומעשיהם הטובים פועלים הארת עולמות העליונים לצורך הגאלה בסדר המדרגות קטנות וגדולות בנודע למביני מדע, והן היום שהיה הדבר בחפזון הכרח הדבר להיות בדרך פלא גדולות קדם קטנות, והנה הדבר נעשה שלא על ידי מעשינו על כן לא נתקיים הדבר רק לשעה, ותכף למחרת היום מתחילין לספר דרגא בתר דרגא עד חג השבועות (כאשר יתבאר אי"ה), והנה צונו הש"י לעשות זכר לחפזון לזכר הגם הגדול שעשה הש"י עמנו שלא על ידי מעשינו רק באתערותא דלעלא כי לא היה באפשרי להמתין עד שיפעלו מעשי ישראל דרגא בתר דרגא, והיה הכל בחפזון גדולות קדם קטנות לחבת ישראל.

והנה עם היות הגם ההוא מפלא מאד, עם כל זה יותר היה טוב לנו באם היינו ראויים שתהיה הגאלה על ידי פעולת מעשינו הטובים באתערותא דלתתא, אז היה מתקיים ההארה ההוא לעולמי עד וכמו שהכטיחנו ויצרנו על העתיד כי לא בחפזון תצאו, כי תהיה גאלה על ידי פעולת מעשינו ותהיה גאלה נצחית לעולמי עד, וזה הוא הנרצה בטעם אכילת מצה זכר לחפזון שהיה רק אתערותא דלעלא, כן הוא ענין